vonás a németnek kedvelt kifejezése elvont értelemben is. Pl. *Ins Geheimnis ziehen* = a titokba beavatni, *ins Vertrauen ziehen*, *ins Lächerliche ziehen* stb.

A németnek is van, úgy mint nekünk, a *kétségbe vonás* fogalmára egy egyszerű igealakja: *zweifeln*, kétleni.* A német nyelvnek azonban van egy (czikkemben tárgyalt) törekvése arra, hogy az igét összetett kifejezéssel helyettesítse: *zweifeln* helyett azt mondja *in Zweifel ziehen*. Ezt a törekvést utánozták azok, a kik a *kétel* szó párjául az összetett németes *kétségbe vonni* kifejezést alkották. Az ilyenforma halvány, gyökeretlen szólásokat rosszalta czikkem.

RIEDL FRIGYES.

* Pl. Aranynál: „Melyet ha valaki, puszta szómra *kétel*: könyvbe is megírta Illosvai Péter" (Toldi Sz. IV, 82). A XVIII. század közepéről példát idéz Szily, NyÚSz. II, 500.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

A helyesírás hatása az irodalmi nyelv fejlődésére. Sokan vannak, a kik úgy vélekednek, hogy a helyesírás az irodalmi nyelv fejlődésére egészen közömbös dolog s nincs rá semmi befolyással. Már pedig ez, szerintem, egy igen vaskos tévedés! Íme:

1. *Az „a ki" egybeírása.* ARANY JÁNOS a Koszorú 1865. évi 21. számában Az „aki" az Akadémiában czím alatt egy kis czikket tett közzé, az „a ki" mellett és az „aki" ellen. E czikkből idézem a következő sorokat:

„A legtöbb élő magyar fül arról tanúskodik, hogy *laki* (Újlaki) és *a ki* másként ejtetnek. Az összes magyar alföld, más vidékek nagy részével együtt, az *a ki*-ben olyforma pattantást hallat, mintha kettős *k* volna utána. S hogy ez nem új „korcsosodás" a nyelvben, mutatja régi írók példája, kik a XVI. század eleje óta, mindenkép igyekeztek e pattanó hangot visszaadni. Hogy többet ne említsünk, némelyek *h*-t írtak az *a*-hoz, így: *ah ki*, mások a *k*-t forma szerint kettőztették, így: *akki*. Megállapodott versmértanunk, egy Vörösmarty kezei közt, hosszúnak vette az ily *a*-t, akadémiánk 48 előtt úgy tanította s a *z* kimaradtát mutató hiányjelt pontosan felrakta nyomtatványaiban. Csak mióta e hiányjelt, merő leírási kényelemből, elhagyogatjuk, azóta kezd némely fül közönyössé válni az *a* pattantó ereje iránt és szokni az egészen rövid ejtéshez" . . . „De nem mindnyájan jutottunk ennyire. Sokan, a túlnyomó többség, a nemzet zöme, még épen úgy ejtjük ki az *a*-t, mint ejtették azok, kik a XVI. században *ak ki*-t írtak." . . . „Az *aki* írás által oly kiejtés kap lábra, mely ellen minden igaz magyar nyelvérzék tiltakozik. Mi legalább, ha provincializmussal sujtatunk, sőt ha egyedül maradnánk is — így végzi ARANY — kimondjuk: hogy négy század irodalmától támogatott és a legszűzibb ajkú magyar nép kiejtésén táplált

provinciális lelkiösmeretünk mind halálig borzadni fog *aki*-nak írni oly szót, melyet így volnánk kénytelenek olvasni: *akki*."

2. *A cz és c kérdése.* A latin nyelv helyesírásának egy nagy tökéletlensége az, hogy két különböző hangra, a *k*-ra és *cz*-re egy betűje van: a *c*, a mit az utána következő magánhangzó minősége szerint, majd *k*-nak, majd *cz*-nek kell kiejteni.

A magyar nyelv, mely annyi századon át a latin járma alatt nyögött, ezen a helyesírási bajon úgy segített, hogy a magyar *cz* hang leírására, jórészt a XVII. századtól kezdve, előbb a *tz*, utóbb a *cz* összetett betűt alkalmazta, a puszta *c* betűt meghagyván a latin s belőle származott franczia szók számára, tehát válaszfalat emelt a magyar szók és az idegen szók helyesírása közt, úgyhogy mindenki első szempillantásra megláthatta, hogy magyar vagy idegen szóval van-e dolga?

Most e válaszfalat, a melyet, ha nem lett volna meg, föl kell vala építenünk, magunk (vö. Iskolai helyesírás) döntjük le. És miért teszszük ezt? A puszta *c* szószólói azt mondják: takarékosságból; minek oda két betű, a hol egy is megteszi. Ugyan mennyit takarítunk meg vele?

A magyar nyelvnek, a legutóbbi összeszámlálás szerint, mintegy 125,000 szója van; ebből 1100 kezdődik *cz* betűvel, tehát nem is egészen 1 százalék; ellenben *sz*-szel 5500, tehát éppen ötször annyi. Miért nem takarékoskodunk az *sz*-nél? A míg valamennyi összetett betűnket, a *cs*-t, *gy*-t, *ly*-t, *ny*-t, *ty*-t, *zs*-t meghagyjuk, miért pusztítjuk ki éppen a *cz*-t? Lám a német az *s* hangot három betűvel, a *cs*-t meg éppen négy betűvel írja, de vajjon jut-e eszébe — pedig ugyan takarékos nép — a régi hagyomány rovására takarékoskodni? És mi magyarok a *cz*-n akarjuk megmutatni, hogy mi is milyen takarékosak vagyunk, éppen ott, a hol ez a spórolás egyenest veszedelemmel jár. Igenis, veszedelemmel!

Ha ugyanis a magyar *cza, czo, czu* szótagot és a latin-franczia *ka, ko, ku* szótagot egyformán írjuk, az olvasáskor örökösen zavarban leszünk, hogy ezt vagy azt hogyan ejtsük: *arka* vagy *arcza*, *arkuláta* vagy *arczulata*. Ez szükségképen arra fog majd bennünket kényszeríteni, hogy az e fajta latin-franczia szókat, valamennyit magyarosan *k* betűvel írjuk. Pedig a hozzánk özönlő ilyenfajta szók száma tömérdek. Gondoljuk csak a *con*-igekötős latin szókra: *konskripció, konstrukció, konsternáció* stb. stb. Ha így minden jöttment vadidegent magyar ruhába bújtatunk (l. Bp. Hírl.) s magyarnak mutatunk be, csakhamar — alig hogy a régit befejeztük — egy új nyelvújításba kell kezdenünk.

Nos hát, nincs-e a helyesírás hatással az irodalmi nyelv fejlődésére?

SZILY KÁLMÁN.